

'Investigare necesse est'

E. J. Nusselder

'Onze oude vertrouwde monumenten zijn onderzocht, hun eigenaardigheden kennen wij, alle hebben ze één of meerdere restauraties achter de rug, zij zijn daarmee in fysieke en wetenschappelijke zin veilig gesteld'.

Deze passage geeft, enigszin chargerend, de mening weer, die men in brede lagen van onze vaderlandse monumentenzorgers-bevolking is toegeedaan. Wat bij die stellingname een belangrijke rol speelt, is het besef, dat er op het gebied van het gebouwde erfgoed zoveel méér is aan te treffen dan de renommées uit de 'Voorloopige Lijst'.

En natuurlijk is het zo, dat zorg voor het gebouwde cultuurogoed in de huidige tijd een andere betekenis heeft – en moet hebben – dan vele, of zelfs enkele decennia terug: inzichten hebben zich gewijzigd en de tijd schrijdt voort, een aanwassende historie achter zich latend. Er zijn op dit moment veel meer gebouwen met 'monumenten-potentie' dan in het begin van onze eeuw, toen de voorlopige monumentenlijsten werden opgemaakt. Met name in recente tijd is daarbij een accent komen te liggen op de jongere objecten. Bovendien heeft het blikveld van de monumentenzorg zich verruimd. De traditionele, tamelijk mono-disciplinaire benadering van de opgave – onderzoek, documentatie, waardstelling, restauratie – is plaats aan het maken voor een aanpak, waarbij stedenbouwkundige, geografische en historisch-maatschappelijke aspecten meer en meer betrokken raken. Die blikverruiming was nodig: te vaak toch hebben wij monumenten gerestaureerd in een overigens in allerlei opzicht teloorlopend stadsdeel. Te vaak ook is er een bestemmingsplan opgesteld voor een *beschermd gezicht* vanuit een louter op 'fixeren van het beeld' gerichte benadering. De huidige opgave voor de monumentenzorg vraagt dus om een bredere blik op een ruimer veld van objecten.

Maar binnen dat ruimer veld van objecten treffen wij nog steeds de oude vertrouwde monumenten van vóór 1850 aan. Zij vormen in zekere zin de

harde kern van ons gebouwde cultuurogoed. Het zijn de gebouwen waarmee wij onze eerste onderzoeks- en restauratie-ervaringen hebben opgedaan. En steeds opnieuw blijkt, dat wij van deze 'oude garde' nog lang niet alles weten, dat wij voor verantwoord onderhoud en herstel ervan vaak principiële kennis en informatie tekort komen.

Vooropgesteld dat het uitgangspunt voor ons bouwkundig ingrijpen in monumenten blijft dat behoud vóór herstel gaat en dat de bouwkundige ingrepen de toets van architectuur-historische kritiek moeten kunnen doorstaan, dat de ingrepen 'werkelijkheidswaardig' hebben, dan doet zich juist bij dit deel van het monumentenbestand, waaraan door vele generaties is gebouwd, veranderd, aangepast en gerestaureerd, het gemis aan die kennis en informatie voelen. Immers, anders dan bij objecten van jongere bouwkunst vaak het geval is, zijn hier de bronnen niet ruim voorhanden, is er hier géén foto-serie van kort na de oplevering, beschikken we niet over een reeks revisie-tekeningen. Nee, er moet bij onderzoek van deze categorie monumenten rekening worden gehouden met een lange, complexe veranderingsgeschiedenis die gereconstrueerd moet worden uit schaarse, onvolledige en verre van directe bronnen en uit bouwsporen van de meest uiteenlopende aard en schaal.

Het feit dat deze objecten al eerder zijn aangepakt, dat er reeds meerdere publicaties over hun bouwhistorie zijn verschenen, verandert daar, anders dan men zou vermoeden, weinig aan. Meestal kan namelijk de eerder vergaarde informatie geen uitsluitsel geven over vragen die zich nu bij hernieuwde herstellingen of aanpassingen voordoen.

Het is zelfs zo, dat in sommige gevallen eerder onderzoek belemmerend werkt omdat gissingen en feiten vaak niet meer zijn te onderscheiden en omdat het bestaan van ouder documentatiemateriaal op zich al een blokkade vormt voor een hernieuwd onderzoek 'met schone lei'. Tenslotte blijken voorgaande restauraties vaak

slecht gedocumenteerd en zal ook een onderzoek naar de restauratie-geschiedenis van het object nodig zijn.

Hoe vreemd het dus ook lijkt, het is wel degelijk nodig om het Paleis Huis ten Bosch, het Trippenhuis te Amsterdam, of de Grote Kerk in Veere – opnieuw – onderwerp van bouwhistorisch onderzoek te maken, wanneer verbouwingen of aanpassingen op til zijn. Zelfs zou die noodzaak in veel gevallen blijven bestaan wanneer restauratie-ethische uitgangspunten niet werden gehanteerd en slechts economische aspecten de aanpak bepaalden. Want ook in dat geval zal het inwinnen van gerichte bouwhistorische informatie opportuun zijn: 'kostbare' verrassingen op constructief en materiaalkundig gebied kunnen erdoor worden voorkomen; ook kan worden voorkomen, dat ingrepen plaatsvinden die op termijn ernstige gevolgschade en bijgevolg kostbaar herstel met zich mee brengen.

De bijdrage over de ruïne van Brederode in deze aflevering van het *Bulletin illustreert* het nut van bouwhistorisch onderzoek van een object waar zogenaamd alles al van bekend was overduidelijk.

Middeleeuws muurwerk blijkt curieus kistwerk uit de zuinige koker van de negentiende-eeuwse restauratoren; bouwsporen blijken geconstrueerde reminiscenties van apocriefe oorspronkelijke situaties en de oudst lijkende moppersteen is juist honderd jaar jong of afkomstig van de gesloopte Groningse vestingwerken. Daarnaast geeft het artikel één levendig beeld van de gang van zaken bij de vroegste – 1862 – kasteelrestauratie van ons land.

De bouwhistorische informatie, die recentelijk over de ruïne van Brederode is verkregen, levert voor toekomstige restauraties volstrekt andere uitgangspunten op dan tot nu toe aangehouden, óók in financiële zin.

De bevindingen op het gebied van de oorspronkelijke bouwkundige detaillering zijn daarbij van belang voor het object zelf, maar ook meer algemeen voor de vaderlandse castellogie.

Fragment afbeelding kasteel Brederode, 1499 (zie omslag en afb. 3, blz. 4).

